

νεώταται ψυχολογικαὶ θεωρίαι, κατ' ἀρχὰς μὲν καὶ πρὸ τοῦ 1914, ἦτοι πρὸ τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου, βαίνουσαι ἐπὶ τῆς διὰ τοῦ W. Wundt χαραχθείσης γενικῆς γραμμῆς, διαρκούντος τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ κατόπιν ἔλαβον διαφορὰς κατὰ χώρας καὶ τόπους κατευθύνσεις. Ἐν Γερμανίᾳ ἀναπτύσσεται ἡ ἐρμηνευτικὴ ψυχολογία, δι' ἐξέλιξιν τῶν περὶ ψυχικῶν μὲν στοιχείων ἢ στοιχειωδῶν ψυχικῶν φαινομένων θεωριῶν ἀφ' ἑνός, δι' ἀναπτύξεως δ' ἀφ' ἑτέρου τῆς μορφολογικῆς λεγομένης ψυχολογίας (Gestalt-psychologie) τῆς βασιζομένης εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τέλος τῆς ἰδιομορφολογίας (Strukturpsychologie) τῆς προσανατολιζομένης εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ ἡ ἐρμηνευτικὴ ψυχολογία ἐξελίσσεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προόδων τῆς φυσιολογίας καὶ βιολογίας, ἐν Ἀμερικῇ δὲ τέλος ἡ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τροχιάς κινουμένη ἐρμηνευτικὴ ψυχολογία παρουσιάζει τάσεις ἀπελευθερώσεως ἀπὸ τῶν κατὰ παράδοσιν δεδομένων προβλημάτων τῆς συνειδήσεως κλπ. δι' εἰσαγωγῆς νέων ἐρμηνευτικῶν θεωριῶν περὶ συμπεριφορᾶς καὶ ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὀργανικῶν ὄντων (Behavior), ὅπου κανόνες καὶ μέθοδοι ἐκ τῆς συγκριτικῆς ψυχολογίας (Ζωοψυχολογίας καὶ Παιδοψυχολογίας) γενικεύονται καὶ ἐφαρμαζονται εἰς πᾶσις τὰς σχέσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου, ὡς θὰ ἴδωμεν κατιοτέρω.

2ον) Αἱ νεώταται θεωρίαι περὶ τῶν σχέσεων σώματος καὶ ψυχῆς.—

Κατόπιν τῶν προόδων ἐν τῇ Φυσιολογίᾳ καὶ τῇ Νευρολογίᾳ, καὶ μετὰ τὴν σημειωθεῖσαν ἐπικράτησιν τῶν νεοβιολογικῶν θεωριῶν, ἡ σύγχρονος ψυχολογία, προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσῃ τὰς σχέσεις φυσιολογικῶν καὶ πνευματικῶν, ἢ ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ φαινομένων, καταφεύγει ἀφ' ἑνός μὲν εἰς τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν καὶ νευρολογίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν περὶ ἰδιοτύπου καὶ ἰδιοτρόπου ζωικῆς ἐνεργείας (élan vital κατὰ Bergson) θεωρίαν. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν παλαιὸν μηχανισμὸν σώματος καὶ ψυχῆς ἢ φυσιολογικῶν λειτουργιῶν καὶ τῆς συνειδήσεως τοιούτων, ἡ νέα θεωρία στηρίζεται πλέον εἰς τὰς γενετικὰς σχέσεις καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τὴν συμβαίνουσαν ἐκ παραλλήλου ἐν τε τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ καθάρῳς καὶ πνευματικῇ ζωῇ. Ὁ σωματικὸς ὀργανισμὸς ὡς ἰδιότυπον σύνολον θεωρεῖται ἤδη διὰ τῆς ἀναπτύξεώς του βάσις καὶ τῆς ψυχικῆς λεγομένης μεταμορφώσεως. Διὰ τῶν νεωτάτων νευρολογικῶν ἐρευνῶν καὶ πειραμάτων διακρίνε-

ται (1) ἀφ' ἑνὸς μὲν Παλαιεγκέφαλός τις, ὅστις θεωρεῖται φορεὺς ἐνστίκτων καὶ καταναγκαστικῶν ἀντιδράσεων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νεοεγκέφαλός τις καθορίζων τὰ κατὰ βούλησιν φαινόμενα τῆς συνειδήσεως. Παρατηρήσεις πολυάριθμοι ἐπὶ ἔγκεφάλων ζώων ἔφερον εἰς φῶς τὴν σύστασιν καὶ ἀνάπτυξιν ἑκάστου τῶν εἰδῶν τούτων τοῦ ἔγκεφάλου κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν βαθμίδας ἀναπτύξεως καὶ κατέστησαν δυνατὸν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐνεργείας τοῦ ζώου. Ἡ μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν διήκουσα γραμμὴ τῆς ἐξελίξεως τῶν διαφορῶν τάξεων τῶν ζώων ἀπεκάλυψε τὰς συστάσεις καὶ διαμορφώσεις τῶν διαφορῶν μερῶν τοῦ ἔγκεφάλου κατὰ τρόπον ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἀπὸ ἀντικειμενικῆς ἀπόψεως ἡ ἀνατομικὴ καὶ νευρολογικὴ βᾶσις διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχῆς. Δυναμει ἐξ ἄλλου τοῦ πειράματος καὶ τῆς ψυχιατρικῆς πείρας ἡ παλαιὰ ἀνατομία τοῦ ἔγκεφάλου μεταβάλλεται εἰς θεωρίαν περὶ δυναμικῆς συστάσεως τοῦ ἔγκεφάλου πολυσυνθέτου περιεχοῦσης (ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως) μεγάλην ποσότητα δυναμικῆς ἐνεργείας, δι' ἐλαχίστης ἐπιδράσεως δυναμένης νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἡ τὴν ψυχικὴν μεταμόρφωσιν συνοδεύουσα αὕτη διάκρισις ἐξελίξεως ἐν τῷ ἔγκεφάλῳ ἔρχεται νὰ πιστοποιηθῇ καὶ ἄλλοθεν. Πρὸ τινῶν ἐτῶν δ' E. R. Jaensch ἐπιχειρήσας διὰ τῆς ψυχολογικῆς καὶ τῆς φυσιολογικῆς ὀπτικῆς νὰ ἐρευνήσῃ συστηματικῶς τὴν σύστασιν καὶ σύνθεσιν τῶν αἰσθημάτων ἐν γένει καὶ ἀντιλήψεων κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ὅπως καὶ τὰς παραστάσεις καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς διανοήσεως, διεπίστωσε μετ' ἐκπλήξεως τὴν ψυχικὴν μεταμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐδέποτε μέχρι τοῦδε εἶχεν ὑποπέση εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς κατ' ἐπαγωγικὴν μέθοδον ἐργαζομένης ψυχολογίας. Ἐξηκριβώθη δὴλαδὴ ὅτι αἰ ἀντιλήψεις ἢ αἰσθήματα καὶ αἰ παραστάσεις τοῦ μικροῦ παιδίου κατ' ἀρχὰς ἀποτελοῦσιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος φαινομένου, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη «εἰδαικὸν» ἢ ὀπτικὸν γενικῶς (eidetisch) καὶ ὑποκειμενικὴ (ὀπτικὴ), τρόπον τινα, ἔποπτεία. Συνειδήσεις δευτερογενῶν εἰκόνων (παραστάσεων) εὑρέθη ὅτι ἔλλειπει παντάπασιν κατὰ τὴν μικρὰν ἡλικίαν, τὰ πάντα δὲ γίνονται ἀντιληπτὰ διὰ τῆς αὐτῆς ἰδιοτρόπου ἔποπτείας, ὅφ' ἦν ὑπάγονται αἱ παντὸς εἶδους ἐπιδράσεις ἐρεθισμῶν, παραστάσεων, συναισθημάτων κλπ. Ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας ἡ τοιαύτη ὁμοιόμορφος ἔποπτειακὴ ἢ εἰδωλικὴ ψυχὸσύνθεσις καὶ ἰδιοτυπία χωρίζεται εἰς ἀρνητικὰς

(1) Περὶ Ludw. Edinger: Vorlesungen über den Bau der nervösen Zentralorgane des Menschen und der Tiere.

καὶ ἀφηρημένας πνευματικὰς εἰκόνας ἀπ' ἑνὸς καὶ εἰς παραστάσεις καὶ μνημονικὰς εἰκόνας ἀπ' ἑτέρου, τοῦ εἶδους ὅμως ἐκείνου, τὸ ὅποιον ἐκδηλοῦται εἰς τοὺς ἐνήλικας. Ἀμφότεροι αὐταὶ διακρίνονται τῶρα τοῦ αἰσθήματος, πρὸς τὸ ὅποιον ἐνηλλάσσοντο καὶ ἐταυτίζοντο πρότερον. Ἀναλόγως πρὸς τὴν τοιαύτην ἀρχικὴν λειτουργίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς δράσεως εὐρέθη ἐπίσης ὅτι λειτουργοῦσι καὶ ἐξελίσσονται καὶ αἱ λοιπαὶ αἰσθήσεις, διότι καὶ ἐν αὐταῖς κατ' ἀρχὰς δὲν διακρίνονται ἐντυπώσεις καὶ παραστάσεις τῶν αἰσθημάτων, δὲν χωρίζονται γνωρίσματα χαρακτηριστικὰ καὶ ἔννοια ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐπιδράσεων. Βαθμηδὸν μόνον καὶ κατ' ὀλίγον γίνονται διακρίσεις, συσχετίσεις καὶ ἀφαιρέσεις, ὡς παρὰ κολουθεῖ καὶ ἡ βαθμιαία ἀνάπτυξις τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, ἦτοι τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νευρικοῦ καὶ μυϊκοῦ συστήματος. Ἀλλὰ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν καὶ διαμόρφωσιν, ἐνῶ αἱ ἀνώτεροι αἰσθήσεις (ὄρασις καὶ ἀκοή) παρατηρήθη ὅτι ἐξελίσσονται ταχύτερον, εὐρέθη ὅτι αἱ κατώτεροι τοιαῦται (ἀφῆ, γεῦσις, ὄσφρησις) καὶ πρὸ πάντων αἱ χημικαὶ δὲν συμβαδίζουσιν εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν⁽¹⁾. Τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ ὅτι παραστάσεις καὶ αἰσθημάτων γεύσεως, ὄσφρησεως καὶ ἀφῆς ἐναλλάσσονται καὶ ἐπιδρῶσιν ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ παρὰ τοῖς ἡλικιωμένοις ἀκόμη ἀνθρώποις, οἱ ὅποιοι ἔχουσιν οὕτω ἐν ἑαυτοῖς τὴν εἰδητικὴν (eidetiker) κατάστασιν τοῦ μικροῦ παιδίου καὶ τὴν πνευματικὴν σύνθεσιν τοῦ πρωτογένου, καθ' ἣν αἰσθηματὴ ἢ ἀντίληψις καὶ παρὰστάσις δὲν διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων.

Ἡ ἐξάρτησις τῶν αἰσθημάτων, ἀντιλήψεων καὶ παραστάσεων ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ συνολικῶς ἀντιδρῶντος εἰς ἐπιδράσεις καὶ διεπομένου ὑπὸ πρωτογενῶν συναισθημάτων καὶ τάσεων, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ θεωρηθῆται πλέον τὸ αἰσθηματὴ καθ' ἑαυτὸ βίσις καὶ ἀρχὴ τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν φαινομένων καὶ τῶν λειτουργιῶν. Διὰ τοῦ πειράματος καὶ τῆς ἐρεῦνης τῆς μὴ βασιζομένης εἰς ἀπλᾶς καὶ ἀνθαιρέτους ὑποθέσεις, τίθεται ὡς βίσις τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν καὶ τῆς συνειδήσεως ὁ ὀργανισμὸς ὡς σύνολον ἰδιότυπον καὶ ἰδιοτρόπως ἀλληλεπιδρῶν. Αἱ λειτουργίαι τοῦ συνολικοῦ τούτου ὀργανισμοῦ ἐν ἀρχῇ τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ψυχικοῦ ἡμῶν βίου εἶναι ἀπλᾶ καὶ οὐδεμίαν ἄλλην αὐτῶν συνείδησιν ἔχομεν. Πρωτοῦσης ὅμως τῆς ἐξελίξεως ἢ σύνθετος αὕτη ὀργανικὴ μάζα, τῶν λειτουργιῶν τῆς ὁπείας κατ' ἀρ-

(1) Πρὸβλ. H. Henning : Der Geruch, ein Handbuch für die Gebiete der Psychologie, Physiologie, Zoologie κλπ.

χὰς ἔχομεν ἀμυδρὰν ἀντίληψιν, λαμβάνει ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ὄρισμένην μορφήν, διακρίνεται κατὰ τὰς ὑποδιαίρεσεις αὐτῆς καὶ αἱ τάσεις καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς γίνονται σαφέστερα εἰς τὴν συνείδησιν. Σὺν τῷ χρόνῳ δὴλαδὴ καὶ προοίους τῆς ὀργανικῆς ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως ἢ ἐποπτεία τῶν ἐν ἡμῖν συμβαινόντων γίνεται σαφεστέρα, αἱ δὲ τέως ἀσυνείδητοι λειτουργία καὶ ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ, γίνονται ἀντικείμενον πνευματικῆς ἐπεξεργασίας. Ἡ προσοχὴ ὡς λειτουργία κατευθύνσεως τῶν αἰσθητηρίων διαλευκαίνει μερικὰς ἐπιδράσεις τῶν συνθέσεων (kouglexe) προτιμᾷ καὶ ἐξαιρεῖ ὄρισμένας ἐκ τῶν ἐπιδράσεων καὶ ἄλλας ἀφίνει εἰς σκοτεινὴν κατάστασιν. Ὅσῳ περισσότερον ἀρχίζουσι νὰ ἀπασχολῶσιν αἱ λεπτομέρειαι, τόσῳ περισσότερον διαφορικῆ γίνεται ἡ ὑποδιαίρεσις. Ἐπὶ τέλος ἐκ τῶν συνθέσεων τῶν ψυχικῶν φαινόμενων καὶ ἐντυπώσεων κατ' ἀφαιρέσειν, ἐφιστῶμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ αἴσθημα, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐν σχέσει καὶ ἀλληλουχίᾳ πρὸς πάντα τὰ λοιπὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ ἀναφαίνεται μετ' αὐτῶν ἐν τῇ συνειδήσει. Αἴσθημα ἀπομεμονωμένον καὶ καθ' ἑαυτὸν οὐδεὶς ποτε ἠσθάνθη καὶ οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ αἰσθάνηται ἐπιδράσιν ἢ ποσόν, ἢ ποιόν, ἀνεὶ συνεπιδράσεως τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ συνολικοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ ὑπὸ μορφήν διαθέσεως καὶ ἐκδηλώσεως συναισθητήματος. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὄχι τὸ καθαρὸν αἴσθημα, ἀλλὰ σχετικῶς ἀνυποδιαίρετόν τι συνεχὲς καὶ σύνολον ὀργανικὸν ἴσταται ἐν ἀρχῇ τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν λειτουργιῶν. Αὐτὸ τοῦτο διαπιστοῦμεν τόσον εἰς τὴν αἴσθησιν καὶ τοῦ μικροῦ παιδός, ὅσον καὶ εἰς τὴν ψυχοσύνησιν τῶν πρωτογόνων λαῶν καὶ εἰς τὰς σχέσεις καὶ εἰς τὴν συμπεριφορὰν (behavior) τῶν ζώων. Οὔτε περὶ ἐντάσεως κἂν μονομεροῦς τοῦ αἰσθητήματος δύναται πλέον νὰ γίνηται λόγος. Ἡ ἐκ τῆς φυσικῆς μεταφερθεῖσα ἐννοία τῆς ἐντάσεως ἔχει θέσιν διάφορον ἐν τῇ ψυχολογίᾳ, διότι ἐὰν ἐντείνωμεν τὸ ἐρυθρὸν ἢ πράσινον τοῦ πρίσματος, δὲν λαμβάνομεν πρᾶσινον ἐντεταμένον ἀλλὰ τὸ λευκόν. Ἐπίσης καὶ αἱ λοιπαὶ ἀποχρώσεις διὰ τῆς ἀξήσεως τῆς ἐντάσεως τῶν προσεγγίζουσι κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ κίτρινον καὶ κυανοῦν διὰ νὰ μεταβληθῶσιν ἐπὶ τέλος ὡσαύτως εἰς λευκὸν χρῶμα. Ἐντασις τῶν ἤχων συνεπιφέρει ἐπίσης μεταβολὴν τοῦ εἶδους καὶ τῆς συνθέσεως τῶν τόνων. Τὸ αὐτὸ δ' ἐπειδὴ παρατηροῦμεν καὶ κατὰ πᾶσαν αἴσθησιν ἐντεταμένων ἐπιδράσεων καὶ ἐρεθισμῶν, συμπεραίνομεν γενικῶς ὅτι δι' ἀξήσεως τῆς ἐντάσεως μεταβάλλεται καὶ ἡ ποιότης τοῦ αἰσθητήματος. Διὰ τοῦτο πλείστοι ψυχολόγοι ἤδη ἀφίνουν κατὰ μέρος τὴν ἐννοίαν καὶ σημασίαν τῆς ἐντάσεως τοῦ αἰσθητήματος καὶ τοῦ ποσοῦ καὶ πραγματεύον-

ται μόνον περί μεταβολῆς τοῦ ποιοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἔννοια τῆς ἐντάσεως συγχωνεύεται μετὰ τῆς ἔννοιᾶς καὶ τῶν βῶων μεταβολῆς τοῦ ποιοῦ, διότι ὡς πειραματικῶς ἀπεδείχθη, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑφί-
ταται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ αἰσθημα ὑπὸ διαφόρου βαθμοῦ ἰσχύος καὶ ἐν-
τάσεως. Τοῦτο ἔχει σημασίαν, διότι οὕτω ἀποδεικνύεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν
ὅτι τὰ αἰσθητήρια ὄργανα δὲν λειτουργοῦσι μηχανικῶς, ἀλλ' ὑπὸ τὴν
ιδιότροπον καὶ ἰδιότυπον ἐπίδρασιν τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ'
ὅτι αἱ διαφόροι βαθμοὶ τῆς ἐξελλξεως δὲν διακρίνονται ἀπ' ἀλ-
λήλων κατὰ βιθιμαίας ἐντάσεις, ἀλλὰ κατὰ ποιοτικὰς διαμορφώσεις.

Πλὴν τούτων ὅμως καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως ἔχουσι καταπέση ἡδὴ
αἱ παλαιότεραι θεωρίαι περί αἰσθήματος, ὡς βίσεως πίσεως ἀναπτύξεως
τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ ἐξελλξεως (ἴσα ἀνωτέρω Helmholtz, Preyer κλπ.).
Πρώτερον δὴλαδὴ ἀνωμολογεῖτο ὅτι τὸ ἀπλοῦν αἰσθημα ἀνταποκρίνε-
ται πλήρως πρὸς τὸν ἔξω κόσμον καὶ ἀποτελεῖ σύμβολον τῶν ἀντικει-
μένων. Αἱ διαφοραὶ κατὰ τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι ἀπεδί-
δαγτο εἰς τὸ ὅτι προαΐσεως τῆς ηλικίας ἐπιηρεάζει τὰ καθαρὰ αἰ-
σθητήρια ἢ ἀτομικὴ ἐμπειρία, διὰ τῆς ὁποίας αἱ ἔξωθεν ἐπι-
δράσεις μετασχηματίζονται καὶ ὑρίστανται πνευματικὴν ἐπεξεργασίαν.
"Ὡστε κατὰ τὰς παλαιότερας θεωρίας, ὁ παῖς ἢ ὁ πρωτόγονος ἀνθρω-
πος, διὰ τῶν καθαρῶν καὶ ἀνεπηρεΐστων παρὰ τῆς ἐμπειρίας αἰσθημά-
των ἀντελαμβάνοντο τὸν κόσμον ὅπως ἔχει καὶ ἐπιδρᾷ, ἡ δὲ σχέση ἐρε-
θισμοῦ καὶ αἰσθήματος κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς ἐξελλξεως ἦτο ἡ
πρόπουσι καὶ κινονική. Ταῦτα ὅμως δὲν εἶναι ἀληθῆς, διότι εὐθὺς ἀπὸ
τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἀρχίζει ἡ λειτουργία συνειδήσεως, τὰ αἰ-
σθητήρια μηχανικῶς καὶ ἀνεξελέγκτως περιλαμβάνουσι τὰς διαφορὰς
ἐπιδράσεις, μόνον δὲ διὰ τῆς σχηματιζομένης πείρας καὶ τῆς ἐπιδρά-
σεως τοῦ παρελθόντος λαμβάνουσι κατόπιν χαρικτῆρα διακρίσεως τῶν
πραγματικῶν σχέσεων. "Ὡστε ὄχι τὸ ἀπλοῦν αἰσθημα, ἀλλ' ὁ συνολικὸς
ὀργανισμὸς ἀποτελεῖ τὴν βίαν πίσεως ἀναπτύξεως καὶ ἐξελλξεως. Ἐν
ἀρχῇ λοιπὸν ὑπάρχει σύνθετόν τι καὶ ἀνυποδιαίρετον σύνολον ὀργανι-
κὸν καὶ εἰς τὸ τέλος ἀνιφάνεται πάλιν τὸ αὐτὸ σύνολον ὑποδιαιρούμε-
νον ὅμως καὶ διακρινόμενον εἰς λεπτομερείας, ὅπου διὰ τῆς ἀναπτυσ-
σομένης ἰκανότητος τοῦ διακρίνειν, χωρίζειν καὶ ἀφαιρεῖν κατορθώο-
μεν νὰ λαμβάνωμεν, τὸ αἰσθημα καθ' ἑαυτό. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐν-
ισχύει καὶ ἡ νεωτάτη περί αἰσθητηρίων ὀργάνων θεωρία τῆς ζωῆ καὶ
δυναμικότητος.

Ἡ παρακολούθησις δὴλαδὴ καὶ ἡ ἔρευνα ἔφερον εἰς τὴν ἀντίληψιν
ὅτι τὰ αἰσθητήρια ὄργανα δὲν εἶναι ἀπλῶς μηχανήματα προσλήψεως

καὶ μεταβιβάσεως ἐρεθισμῶν ἔξωθεν, ἵνα παραχθῶσι ψυχικὰ φαινόμενα ἐν τῷ κέντρῳ. Ἡ λειτουργία συνειδήσεως δὲν προέρχεται ἀπλῶς ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἔξωθεν. Ὀπόθεν ἐκπέμπεται ἐν ἐργασία πρὸς τὰ ἔξω καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν καθιστώσα ἱκανὴν τὴν εἰδικὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων εἰς τὸ νὰ προσλαμβάνωσι τοὺς ἔξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς καὶ νὰ προσαρμῶζονται πρὸς τὰς ἔξωτερικὰς ἐπιδράσεις. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα κατ' ἀρχὴν θεωροῦνται τῶρα μετασχηματισμένα μέρη τοῦ ἐγκεφάλου, ὅφ' οὗ τὴν διαρκὴ ἐπίδρασιν εὐρίσκονται. Τὸ διαφορητικὸν νεῦρον λ. χ. δὲν θεωρεῖται περιφερειακόν, οὔτε νεῦρον μάλιστα, ἀλλὰ ἐγκεφαλικὴ οὐσία ἀπλῶς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον χαρακτηρίζει καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ὁ Ramon y Cajal, ἀναλόγως δ' ἀποφαίνεται καὶ περὶ τῶν λοιπῶν αἰσθητηρίων ἢ σημερινῇ συγκριτικῇ ἀνατομίᾳ. Οὕτω δὲ τόσον διὰ τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ τοῦ ἐξελιχθέντος εἰς ἐμπειρικοῦ-δεαλισμὸν, ὅσον καὶ διὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ τοῦ ὕλισμοῦ, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς αὐτονομίας τοῦ ψυχοφυσικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ αὐτόνομον ψυχοφυσικὸν καὶ ὀργανικὸν σύστημα ἀπηλλάχθη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τῶν ὕλιστικῶν καὶ μηχανικῶν ἀντιλήψεων καὶ βασιζέται συγχρόνως τόσον εἰς φυσικοχημικὰ καὶ βιολογικὰ γεγονότα, ὅσον καὶ εἰς πνευματικὰ δεδομένα. Ἡ πρόοδος δ' αὕτη ἐν τῇ θεωρίᾳ περὶ σχέσεων σώματος καὶ ψυχῆς ἐνέχει καὶ τὴν σημασίαν ὅτι διεφύλαξε τὴν ψυχολογίαν μεταφυσικῶν ὑποθέσεων καὶ θεωριῶν καὶ ἐκράτησεν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ψυχολογικοῦ ἐργαστηρίου ὑπὸ τὴν ἔρευναν καὶ ἐρμηνεῖαν διὰ τοῦ πειράματος, ἥτοι τῆς ἀποδείξεως, μετρήσεως καὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ.

Βον) Αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ψυχικῶν φαινομένων. I. Ἐξέλιξις τῆς ἀπὸ στοιχείων ὀργανωμένης ψυχολογίας.—Ἀνάλογοι πρὸς τὴν μεταστροφὴν καὶ ἐξέλιξιν τῶν περὶ σχέσεων σώματος καὶ ψυχῆς θεωριῶν εἶναι καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ λειτουργιῶν κατ' ἑαυτῶν. Ἡ διὰ τῶν ψυχικῶν στοιχείων μέχρι τοῦδε (αἰσθήματος, τάσεως καὶ συναισθήματος) ἐργαζομένη ψυχολογία, καταρριφθείσης τῆς μηχανικῆς θεωρίας περὶ συνδέσεως καὶ συνθέσεως τῶν στοιχείων, κατέφυγεν, ὅπως ἦτο φυσικόν, εἰς τὸ σύνολον τοῦ ψυχοφυσικοῦ συστήματος ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου τῆς ὑποδιαίρεσεως, τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς συνθέσεως, ἀρχίζει νὰ ἀναλύῃ τὰς ἰδιότητας τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ νὰ παρακολουθῇ καὶ ἐρευνᾷ τὰς συνθέσεις. Σκοπὸς τῆς ἐτέθη πλέον ἢ διατάξεις τῶν χρονικῶς διαδεχομένων ἀλλήλας ἀλληλεπι-

δράσεων και έντυπώσεων ή σχέσεων τοῦ ἐγῶ και ή περιγραφή και δια-
τύπωσης τῶν κανόνων, οὔτινες ισχύουσι κατά την γενετικήν ἀκολουθίαν
τῶν ψυχικῶν φαινομένων και λειτουργιῶν. Ἡ ἀνάλυσις τῶν ψυχικῶν
φαινομένων και τῶν ιδιοτήτων τοῦ συνόλου δὲν φέρει πλέον εἰς άτομα
και στοιχεῖα μη δυνάμενα νὰ διαιρεθῶσι περαιτέρω, ἀλλ' εἰς στοι-
χειώδη φαινόμενα και ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ και πνευμα-
τικοῦ βίου, ὧν ή σχέσις και ή ἀλληλουχία δὲν εἶναι μηχανική και συν-
δετική, ἀλλὰ ἐπιγενετική και μορφολογική. Τοιαῦτα στοιχει-
ώδη φαινόμενα παραδέχεται ὁ Driesch 1) τὰ αἰσθήματα, 2) τὰς χω-
ρικὰς και χρονικὰς διακρίσεις, 3) τὰ εὐαρεσκείας και δυσαρεσκείας αἰ-
σθημάτων, 4) τὴν προσδιοριστικὴν ἐνέργειαν (π.χ. ὄχι, τοῦτο, τόσον,
σχέσις), 5) τὴν ἐνέργειαν ἐκτιμῆσεως και κατατάξεως τῶν δεδομένων
εἴτε ἐξ αἰσθημάτων, εἴτε ἐκ παραστάσεων (ἀληθές, ψευδές, ἀπλοῦν, πολ-
υπλόων), 6) τὴν προσδιορίζουσαν τὴν ὑπαρξιν στοιχειώδη ἐνέργειαν
(ὑπάρχει, δὲν ὑπάρχει). Παραδεχόμενος δὴλαδή, ὅτι εἰς πασανδήποτε
ἐπίδρασιν, εἴτε ἔσωθεν και ἔξ ἔρεθισμοῦ, εἴτε ἔσωθεν και ἐκ τῶν πα-
ραστάσεων, ἀνταποκρίνεται ή ἀποδίδουσα σημασίαν εἰς τὴν
τοιαύτην ἐπίδρασιν ἔσωτερικὴ ἐνέργεια, ταύτης τὴν στοι-
χειώδη ἐκδήλωσιν παρακολουθεῖ τόσον ἐν τῷ αἰσθηματι, ὅσον και εἰς τὰς
παραστάσεις (χρόνος, χῶρος), και εἰς τὰς διανοητικὰς λειτουργίας κρί-
σεως, συλλογισμοῦ και εἰς τὰ συναισθήματα. Ἐπειδὴ δὲ δὲν παραδέχε-
ται ὅτι τὰ στοιχειώδη ταῦτα φαινόμενα μόνον και καθ' ἑαυτὰ γίνονται
ἀντιληπτά, ἀλλ' αἱ συνθέσεις τούτων (ἐξ ὧν δι' ἀφαιρέσεως παράγον-
ται τὰ στοιχειώδη φαινόμενα), διὰ τοῦτο καθ' αὐτὸν ή στοιχειώδης ἐκ-
δήλωσις γίνεται ἀντικείμενον πλήρους ἐρεῦνης και ἐρμηνείας μόνον κα-
τόπιν ἐμφαθίνσεως εἰς τὰς συνθέσεις, ὅποιας θεωρεῖ: 1) τὰς ἀντιλή-
ψεις, αἱ ὅποια ἀπὸ φαινομενολογικῆς ἀπόψεως ἐκδηλοῦνται ὡς ἐπο-
πτεῖα, ὄνειρα και ψευδαίσθησις. 2) τὰ συναισθήματα. 3) τὰς κρίσεις
και τοὺς συλλογισμοὺς και 4) τὰς βουλήσεις, ἃς λαμβάνει ὡς μῆξις συν-
αισθημάτων και συλλογισμῶν. Αἱ συνθέσεις αὗται, κατά τὸν Driesch,
συμπίπτουσι πλήρως κατά τὰς ιδιότητας και τὸ περιεχόμενον πρὸς τὰ
στοιχειώδη φαινόμενα, ἅτινα διακρίνονται αὐτῶν μόνον κατά τὸ ἀπλοῦν
και ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψιν ὑποπίπτον τῆς συστάσεως αὐτῶν. Διὰ
τοῦτο δὲν ἀποτελοῦσι τὰ στοιχεῖα βάσιν διαδοχικῆς ἐξελέξεως διὰ συνδέ-
σεως κλπ. ἀλλὰ βάσιν ἀναπτύξεως μᾶλλον ἐνυπαρχόντων γνωρισμάτων. Αἱ
συνθέσεις αὗται ἀποτελοῦσιν ἐκδήλωσιν ἰδιοτρόπου ἐνεργείας και ἀλληλεπι-
δράσεως ἐνὸς ἀκεραίου και συνολικοῦ ὄργανισμοῦ ή ψυχοφυσικοῦ συστήμα-
τος. Ὁ ὄργανισμὸς δὲν ὑπόκειται εἰς μηχανικὰς, ἀλλ' εἰς ἰδιομορφολο-

γικάς σχέσεις και ἀλληλεπιδράσεις ὡς ἀπέδειξε και αὐτὴ ἀκόμη ἡ βιολογία (Νεοβιταλισμὸς) κατὰ τὸν Driesch. Ὡς τοιοῦτος δ' ὁ ὄργανισμὸς οὗτος ἐνεργεῖ διὰ τῆς λειτουργίας τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς και κατὰ διαφόρους βαθμοὺς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν προοιούσης τῆς ἡλικίας και τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κοινωνικοῦ πνευματικοῦ βίου.

II. Ἡ κατὰ τὴν μορφολογικὴν ψυχολογίαν (komplexpsychologie ἢ Gestaltpsychologie) ἐρμηνεῖα.— Ὑπὸ τὴν ἀποψιν ταύτην ἀκόμη ὀλιγώτερον καταγίνονται οἱ ψυχολόγοι εἰς τὴν ἀνάλυσιν πρὸς εὔρεσιν στοιχείων και ὑποδιαιρέσεων. Τὰ φαινόμενα τῆς συνειδήσεως δὲν ἀποτελοῦνται κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐξ ἀθροίσματος ἢ ἐκ συστατικῶν στοιχείων, αἱ δὲ ψυχικαὶ ἰδιότητες δὲν παράγονται ἐξ ἀπλῆς μηχανικῆς συνδέσεως. Ἐπίσης τὰ ψυχικὰ μονομερῆ φαινόμενα δὲν συντίθενται εἰς ἐνότητά τινα ὅπως συντίθενται αἱ μονάδες κινήσεως πρὸς παραγωγὴν θερμότητος, ἀλλὰ σχηματίζονται κατ' ἀναλογίαν περίπου πρὸς χημικὰ ἐνώσεις (Ποβλ. St. Mill) και ἐπιδράσεις, ἐκ δὲ τῶν ἐπιδράσεων μεταπλαττομένων και διαμορφουμένων ἔρχεται νέον τι και διάφορον εἰς φῶς. Μὲ ἄλλας λέξεις, τὸ σύνολον ψυχικοῦ φαινομένου, ἢ ἡ σύστασις τῆς ἐκ μέρους ἡμῶν ἀντιδράσεως δὲν εἶναι ταυτόν τι πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ἐξ ὧν καθ' ὑπόθεσιν ἀποτελέσθη μερῶν, ἀλλὰ πλέον τι πάντως και διάφορον. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι πλὴν τῶν συστατικῶν μερῶν ὑπάρχουσι και σχέσεις ἀκόμη, τόνων π. γ. ἐν τῷ ἔσματι, ἢ ὀπτικῶν σχημάτων διὰ τῶν γραμμῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων ἀδύνατον εἶναι νὰ προέλθῃ αἴσθημα, ὡς και αὐτὸς ὁ Chr. v. Ehrenfels κατὰ τὸ 1890 ἀκόμη ἀνεγνώρισεν. Αἱ σχέσεις αὗται παραμένουσι και διατηροῦνται και ἂν ἀκόμη μεταβληθῇ ἡ θέσις ἢ τὸ ποσὸν τῶν διαφόρων λεγομένων στοιχείων. Οὕτω και ἂν ἠθέλομεν μεταφέρει ὅλους τοὺς τόνους ἄσματος τινος εἰς ἄλλην κλίμακα, τότε τὰ μὲν στοιχεῖα (ἢ ἐντασις και τὸ χρῶμα τῶν ἠχητικῶν ἐπιδράσεων) μεταβάλλονται, ἡμεῖς ὅμως διὰ τῶν ὑφισταμένων πάντοτε σχέσεων ἀναγνωρίζομεν πάντοτε τὴν μουσικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ παλαιοῦ ἔσματος. Ὡστε κατὰ τὴν ἀνάλυσιν συνολικῶν ἐκδηλώσεων ψυχικοῦ και πνευματικοῦ βίου και καταστάσεων εἰς στοιχεῖα, ἢ στοιχειώδη μέρη, δὲν ἀναλύονται οὔτε διαχωρίζονται ὅλα τὰ περιεχόμενα, καθ' ὅσον οἱ συνολικοὶ ἢ ὀλοκληρωτικοὶ παράγοντες ὡς στοιχειώδεις σχέσεις δὲν ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφήν ἀπλῶν και ἀνυποδιαιρέτων στοιχείων. Ἀλλὰ πλὴν τῶν τοιούτων σχέσεων τῶν στοιχειωδῶν φαινομένων ὑπάρχουσι και ἰδιότητες τοῦ συνόλου, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσιν ἐνταῦθα ποιότητας τῶν συνθέσεων ἢ τοῦ συνόλου γενικῶς. Αἱ

ιδιότητες αὐται δὲν παρίονται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων καὶ ἐνεργειῶν τῶν λεγομένων στοιχείων, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐνιαίου συνόλου ὡς τοιούτου μόνον. Τὸ τοιούτον ὅμως σύνολον εἶναι δυνατόν καὶ διακριθῆ εἰς μικροτέρας ἐκδηλώσεις ἢ εἰς μερικὰς συνθέσεις, περιεχοῦσας πάσας τὰς ιδιότητας αὐτοῦ, κατ' αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον κατορθοῦται διάκρισις τις καὶ ἀνάλυσις στοιχειωδεστέρων μερῶν, ὅπου ἐκδηλοῦνται αἱ τοῦ συνόλου ιδιότητες.

II. γ. ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ θηριώδους ἢ βαρυνώδους, περὶ μελωδίας, περὶ γλυκίτης διαφόρων αἰσθημάτων, τότε ὁ ἦχος παρουσιάζει πάσας τὰς ιδιότητας τὰς ἐκ συνολικῆς διαθέσεως, συναισθημάτων, τάσεων, διανοήσεως κλπ. προκχοζομένας. Ἐνεκα πάντων τούτων λοιπὸν ἡ ἀνάλυσις ἐνταῦθα ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὸν προσδιορισμὸν μερικῶν ἐκδηλώσεων (αἰσθημάτων, παρραστίσεων, συναισθημάτων, τάσεων, ἐπιθυμιῶν κλπ.) ἐν αἷς νὰ κατορθωθῆ ἡ εὐκολωτέρα μελέτη τῶν ιδιοτήτων τοῦ συνόλου, ἢ τῶν συνολικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου.

Τὰ αἰσθήματα, ὅπως καὶ ἡ σχέσις ἐρεθισμοῦ καὶ ἀντιλήψεως δὲν ἀποδίδονται πλέον εἰς ἔξωτερικὰς ἐπιδράσεις ἀπλῶς, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἐνεργεῖαν, τὴν ἀναπτυσσομένην διὰ τῆς ἰδιότητος συνολικῆς συγκροτήσεως. Ἐκ τῆς ἐνεργείας ταύτης προέρχεται ἡ πρόσληψις τοῦ ἐρεθισμοῦ, ἡ ἐπεξεργασία αὐτοῦ καὶ ἡ ἀπόδοσις ὑπὸ μορφήν ἀντιδράσεως ἢ συναισθήματος καὶ διανοητικῆς ἢ θυμικῆς ἐκδηλώσεως, ἢ ἀντεπίδρασις τέλος τοῦ ὀργανισμοῦ, ἣται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἔξω κόσμου, δυνάμει τῆς ὁποίας αὐτὸς λαμβάνει ὀρισμένην θέσιν καὶ ἐρμηνεύει καὶ ἐκδηλοῦται ὁ ψυχικὸς καὶ ὁ πνευματικὸς βίος. Ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐνεργείας παρίονται ἐπίσης καὶ ἡ σημασία ἢ ἐκτίμησις, ἣν ἀποδίδομεν εἰς τὰ ἐπιδρῶντα ἀντικείμενα καὶ τὰς καταστάσεις, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἡμῶν ὀργανισμοῦ (Koffkagiesseu). Ἀλλά, θὰ ἀντέτεινέ τις, πῶς συμβιβάζεται ἡ παραδοχὴ, ἅψ' ἐνὸς μὲν ἰδιότητος καὶ ἰδιομόρφου συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἀναποδιωρέτων εἰς στοιχεῖα καὶ ἡ διαίρεσις αὐτοῦ ἅψ' ἑτέρου εἰς ὁμοιομερείας μικροτέρας; Μήπως καὶ τὸ αἰσθημα ἐπὶ τέλος κατὰ τὴν Ἐρβαρτινὴν ὑποδιαίρεσιν δὲν ἀπετέλει ταιαύτην ὁμοιομέρειαν περιλαμβάνουσαν πλὴν τοῦ ποσοῦ (τὸ ὅποιον δὲν ἀνιγνωρίζεται ἐνταῦθα) καὶ ποιῶν καὶ τόνον; Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀπαιτᾷ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θεωρεῖα διὰ τοῦ διαφόρου μὲν τῆς ἐννοίας, ἣν ἀποδίδει εἰς τὸ στοιχεῖον, διὰ τῆς παραδοχῆς δὲ ὅχι στοιχείων συντιθεμένων καὶ συνδεομένων, ἀλλὰ στοιχειωδῶν φαινομένων ἢ ἐκδηλώσεων στοιχειωδῶν τοῦ συνόλου. Ὑπὸ τὴν ταιαύτην δ' ἐννοίαν θεωρεῖ ὁ Michotte (Μίχotte) δυνατὴν τὴν ἀπομόνωσιν ἐνότητος ἐκ συνθέτων ψυχικῶν γεγονότων ἀνευ μετα-

βολῆς τοῦ συνολικοῦ χαρακτήρος. Εἰς τὸ ἰδιότυπον τῆς ἐνεργείας τοῦ συνολικοῦ ὀργανισμοῦ ἀποδίδεται παρὰ τῆς κατευθύνσεως ταύτης καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ παρελθόντος ὑπὸ τύπον παραστάσεων, ἐν αἷς δὲν διακρίνεται μόνον ἀπλῆ σύνδεσις γνωρισμάτων καὶ ἀνάπλασις προηγηθεισῶν ἐντυπώσεων, ἀλλὰ καὶ ἀνάπλασις παντὸς ὅ,τι ἀπησχόλησε τὸν ὀργανισμόν καὶ προδικάλεσεν οἰανδήποτε αὐτοῦ ἐκδήλωσιν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παράστασιν ἐνυπάρχει καὶ ἡ διάθεσις καὶ ἡ τάσις καὶ ἡ βούλησις καὶ πᾶν ψυχικὸν φαινόμενον. Ἡ ἰδιότυπος ἐνεργεία τοῦ ὀργανικοῦ συνόλου ἐκδηλοῦται ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα χαρακτηρίζουσι ὡς σηματοδότησαν ἢ ἐκτίμησιν ἐκ τῶν ἔσωθεν. Ἡ νεωτέρα ὁμως ψυχοφυσικὴ δίδει τελειότερον καὶ πληρέστερον ὄρισμὸν εἰς αὐτήν, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ἐνδιαφέρουσαν εἰκόνα παρουσιάζει ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς τοιαύτης μορφολογικῆς ἢ ὀλοκληρωτικῆς ψυχολογίας. Ὁ G. E. Müller, ὁ Krueger, ὁ Jaensch καὶ ἄλλοι σύγχρονοι ψυχολόγοι θεωροῦσιν αὐτὴν πολὺ παλαιὰν καὶ ἀναφέρουσι τὸν σχηματισμὸν ἐννοίας καὶ θεωρίας περὶ τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῆς ἰδιοτυπίας τοῦ συνόλου εἰς τοὺς ἀλχημιστὰς ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν ψυχολόγων εἰς τὸν Hartley 1749 ἀναγνωρίσαντα τὰς ἰδιαιτέρας ἰδιότητας τοῦ συνόλου καὶ εἰς τὸν J. St. Mill παραδεχόμενον ὅτι «τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνεπιδρώντων αἰτίων δὲν εἶναι πάντοτε αὐτὸ τὸ ἄθροισμα τῶν μερικῶν ἐπιδράσεων, οὔτε ὁ αὐτὸς τρόπος πάντοτε ἐπιδράσεως ὑπάρχει μεταξὺ μέρους καὶ συνόλου». Ἄλλ' ὡς καὶ ἀνωτέρω ἔτονίσθη, ὑπελάνθανε μὲν πάντοτε ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἡ συναίσθησις ὅτι τὰ θεωρούμενα στοιχεῖα δὲν ἀποδίδουσιν ἀθροισματικῶς καὶ διὰ μηχανικῆς συνδέσεως τὸ σύνολον καὶ τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ, ἔπρεπεν ὁμως νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ τοιαύτη ἀντίληψις σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κατόπιν παρατηρήσεως καὶ ἐρεῦνης, δι' ἧς ἀποκαλύπτεται ἡ πραγματικότης καὶ σχηματίζονται πεποιθήσεις δυνάμεναι νὰ φέρωσιν εἰς φανεράν στροφὴν ἐν ταῖς θεωρίαις καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ. Τὰ ἔργα τῶν Lazarus, Ernst Mach, G. E. Müller, Meinong, v. Ehrenfels, Witasek, Husserl, Th. Lipps, κλπ. κλπ. συνετέλεσαν βεβαίως ἐξαιρετικῶς εἰς τὴν πλήρη συνείδησιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς τοιαύτης ἰδιοτυπίας τοῦ ὀργανικοῦ συνόλου. Εἰς τὸ ψυχολογικὸν ὁμως ἐργαστήριον συνεχιζομένου τοῦ ἔργου τοῦ W. Wundt παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ F. Krueger κλπ. ἐφηρμόσθη ἡ τοιαύτη θεωρία καὶ ἐπεβλήθη ἀποδειχθεῖσης πειραματικῶς τῆς βασιμότητος αὐτῆς. Ἐπίσης καὶ ἡ σχολὴ τοῦ Würzburg διὰ τοῦ Külpe καὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες ἰδιαιτέρως κατέγιναν εἰς τὴν ἐρευναν καὶ ἐρμηνείαν τῆς λειτουργίας τῆς διανοήσεως, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνά-

πτωξιν τῆς θεωρητικῆς ταύτης ἀπόψεως περί ἰδιομορφίας καὶ συνολικῶν ἰδιοτήτων (Περὶ. G. E. Müller: *Komplex theorie und Gestal theorie* 1923).

III. Ἡ ψυχολογία τῶν γενικῶν τύπων ἢ τῶν συνολικῶν ἰδιομορφιῶν (*strukturpsychologie*). — Ὅπως ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ ὕλισμοῦ καλλιεργηθεῖσα ψυχολογία, διὰ τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης κατέληξεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἰδιοτροπιῶν καὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἰδιοτήτων καὶ συστάσεων τοῦ συνολικοῦ ὄργανισμοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἐξ ἀντιθέτου, ἀπὸ τοῦ καθαρῶς πνευματικοῦ παράγοντος, ἀναχωροῦσα ψυχολογία ἀναγκάζεται νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς ἰδιομορφίας τῶν συνολικῶς ἐκδηλουμένων πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν ἐνεργειῶν καὶ γὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὴν συγκρότησιν τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου διὰ στοιχείων ἐξ ἀφαιρέσεως λαμβανομένων καὶ ὑποθετικῶς συνδεομένων. Περὶ τῆς ἀθεξαρτητικῆς τῶν στοιχείων καὶ ἀνερημηγείτου διὰ τῶν συνδέσεων καὶ τῶν ἀπλῶν λειτουργιῶν τῆς συνειδήσεως ἰδιοτυπίας καὶ ἰδιομορφίας τῶν συνολικῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, εἶχε σχηματισθῆ ἡ γνώμη ἀπὸ πολλοῦ μὲν, καὶ δὴ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος διὰ τῶν περὶ ἰδιομορφιῶν (*struktur*) τῶν λατῶν θεωριῶν τῶν Lazarus καὶ Steinthal, ὑπελίνθανεν ὅμως ἡ ἰδέα αὕτη μέχρις οὗτοῦ ὁ Wilhelm Dilthey ἐστήριξεν αὐτὴν φιλοσοφικῶς διὰ τῶν περὶ πνευματικῶν ἐπιστημῶν θεωριῶν του. Κατ' αὐτὰς, δεδομένου ὅτι ἐρμηνεῖα τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου ὡς ἐννοεῖται καὶ λαμβάνεται ἐν τῇ φύσει δὲν εἶναι δυνατὴ, ἡ ἐπιστήμη ὀφείλει νὰ ἀρκεσθῆ εἰς τὴν διὰ τῆς ἐρεῦνης ἐκτίμησιν καὶ κατανόησιν τῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν σχέσεων τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἡ ψυχολογία ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχει νὰ ἀσχοληθῆ εἰς τὰς λειτουργίας τοῦ ἀτομικοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ εἰς τὰς σχέσεις καὶ τὴν ἀλληλουχίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν διὰ τῶν ὀμαδικῶν ἐκδηλώσεων ἐρχομένην εἰς φῶς ἰδιότυπον πνευματικὴν ζωὴν τὴν καθορίζουσαν καὶ τὴν ἀτομικὴν ἰδιομορφίαν. Τὴν ψυχολογίαν ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα ὄχι τὸ στοιχεῖον, ἀλλ' ἡ σύστασις καὶ τὸ ἰδιότυπον σύνολον τὸ ἐκ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν προερχόμενον. Ἡ ἐννοια αὕτη τῆς ἰδιότυπου συστάσεως (*struktur*) ἐκτείνεται παρὰ τοῦ Dilthey εἰς ὅλας τὰς προεξαρχούσας ἀλληλουχίας τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Τοιαύτην ἰδιότυπον σύστασιν ἐνέχουσι κατὰ τὸν Dilthey ἡ διανόησις, τὰ συναισθητήματα, αἱ ἐπιθυμίαι, αἱ βουλήσεις καὶ αἱ τάσεις ἐκάστου ἀνθρώπου, ἀλλ' ἐν τῇ συνολικῇ αὐτῶν ἐκδηλώσει, ἡ ὅποια πάλιν χαρακτηρίζεται δι' ὅλων αὐτῶν τῶν μερικῶν ἐκδηλώσεων τὴν συν-

ολικήν υπόστασιν ἑνὸς ἀνθρώπου, ἢ ομάδος ἀνθρώπων, ἢ λαοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς λοιπὸν τοῦ Dilthey καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ ἔννοια αὕτη καλλιεργουμένη διὰ τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἐπικρατεῖ ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἐσχάτως καὶ διὰ τῶν θεωριῶν τῶν Ed. v. Spranger, W. Stern, Koffka, Krüger, Jaensch, Köhler, Wertheimer κ. ἄ., οἵτινες διὰ τῆς πειραματικῆς ἐρεῦνης τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ λειτουργιῶν καὶ διὰ τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, κατέληξαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ψυχολογίας ταύτης τῶν ἰδιομορφιῶν (strukturpsychologie).

Ἡ ψυχολογία κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ἀναλύουσα τὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ φαινόμενα εἰς στοιχεῖα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ εὑρῇ τὸ ἀνυποδιαίρετον ἄτομον, ἤτοι τὴν δυναμικὴν μορφήν, ἵνα ἐκ συνθέσεως ταύτης ἐρμηνεύσῃ τὴν συνολικὴν ἰδιομορφίαν, ἀποτυγχάνει διότι στοιχεῖα καὶ ἄτομα ψυχικὰ κυρίως δὲν ὑπάρχουσιν, αἱ δ' ἀντὶ τούτων παρὰ τοῦ W. Wundt ὡς βάσις λαμβανόμεναι στοιχειώδεις λειτουργίαι καὶ ἐκδηλώσεις οὐδόλως ἐρμηνεύουσι τὰς ἰδιότητες τῶν συνθέτων φαινομένων καὶ τῶν συνολικῶν ἐκδηλώσεων. Αἰσθήματα, παραστάσεις, συναισθήματα, μονομερεῖς τάσεις καὶ ὄρμαί, καθ' ἑαυτά, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσιν, διότι αἱ ἀλληλουχίαι τούτων κυρίως φέρουσι τὰς ἰδιομορφίας τὰς χαρακτηριζούσας τὸ σύνολον. Εἶναι βεβαίως στοιχειώδεις λειτουργίαι, ἀλλ' ὡς τοιαῦται μόνον ἐφ' ὅσον ἀναφέρονται εἰς τὸ σύνολον ἔχουσιν ἄξιαν. Τὸ σύνολον παρουσιάζει ἰδιότητας νέας καὶ ἰδιοτυκίαν μὴ ἐκδηλουμένας εἰς τὰ στοιχεῖα. Ὁ ποιητής, ὁ πολιτικός, ὁ μυθιστοριογράφος καὶ πᾶς ἀσχολούμενος εἰς ἰδιοτύπους ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου δὲν συνθέτει αἰσθήματα, παραστάσεις καὶ συναισθήματα διὰ νὰ συγκροτήσῃ τὴν ἰδιομορφίαν μιᾶς προσωπικότητος, ἀλλὰ λαμβάνει ὑπ' ὄψιν κυρίως τὰς συνολικὰς ἐκδηλώσεις ὡς χαρακτηρίζει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξίας καὶ σημασίας αὐτῶν. Τὰ κατὰ ἱστορικὴν τινα προσωπικότητα δὲν ἀναλύονται εἰς παραστάσεις, συναισθήματα καὶ ἐπιθυμίας, ἀλλ' εἰς ἐλατήρια καὶ χαρακτηριστικά, ἅτινα ἐκτιμῶνται ἀναλόγως τῆς ἀξίας καὶ σημασίας αὐτῶν. Πάντες οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἄλλου, αἰσθάνονται, σχηματίζουν ἰδέας καὶ παραστάσεις, ἔχουσι συναισθήματα καὶ ἐπιθυμίας, ἕκαστος ὅμως διαφοροτρόπως καὶ ἰδιοτύπως κρίνει καὶ διανοεῖται, ποθεῖ καὶ βούλεται, ἐκτιμᾷ καὶ πράττει. Τὸ διανοεῖσθαι πάλιν, τὸ ποθεῖν, τὸ βούλεσθαι καὶ πράττειν συνολικῶς μόνον ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέρας συστάσεις καὶ ἰδιομορφίας ἐν τῇ ἐν τῷ Ἐγῶ ἐν ὁ τ η τ ι α ὕ τ ῶ ν, τὴν ὁποῖαν ὅμως ἀναλύοντες καταστρέφομεν. Ἀνατέμνοντες σῶμα τι λαμβάνομεν βεβαίως στοιχεῖα μυϊκὰ, νευρικὰ, ὀστέα, κύτταρα κλπ. διὰ τούτων ὅμως ἀδύνατον εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ἡ ὁρ-

γανική κατάστασις ἢ συνολική καὶ ἡ σωματικὴ ἰδιωματοφία τοῦ ἀνατα-
 μέντος σώματος. Ἐπίσης ἀναλύοντες τὰ κατὰ τὸν ψυχικὸν καὶ πνευμα-
 τικὸν βίον εἰς στοιχεῖα εὐρίσκομεν αἰσθήματα, παραστάσεις κλπ., διὰ
 ταύτων ὅμως χάνομεν τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἰδιωτυπίαν τοῦ συνόλου, ἀκρι-
 βῶς δὴ ἡδη ἐκεῖνο, ὅπερ προσπαθοῦμεν νὰ εὐρωμεν. Ἀφίνοντες δὲ
 κατὰ μέρος τὴν ἀνάλυσιν καὶ προσπαθοῦντες ἀπὸ τῶν συνολικῶν ἐκδη-
 λώσεων νὰ ἐμβάθυνωμεν εἰς τὰ κατὰ τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν βίον,
 εὐρισκόμεθα πρὸ ἀλληλουχιῶν, πρὸ συνολικῶν λειτουργιῶν, ἐνεργειῶν
 καὶ πρὸ σχέσεων τῶν μερικῶν λειτουργιῶν, ἅς ὀφείλομεν νὰ ἐκτιμήσω-
 μεν ἀνιλόγως πρὸς τὴν σημασίαν αὐτῶν καὶ νὰ χαρακτηρίσωμεν δεόν-
 τως. Ὁ Dilthey παραδεχόμενος ὅτι ἡ ψυχὴ ἐκδηλοῦται κυ-
 ρίως εἰς ἀλληλουχίαν ἐνεργειῶν σκόπιμον, ἀποδίδει
 τελεολογικὸν χαρακτήρα εἰς τὰς συνολικὰς ἐκδηλώσεις. Κατὰ
 τὸν E. v. Spranger^(*) ὅμως δὲν ἔχει δίκαιον ὁ Dilthey, διότι
 τότε ἡ συνολικὴ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ σύστασις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ
 ἐξηγηθῆ βιολογικῶς διὰ τῆς ἐννοίας τῆς αὐτοσυντηρησίας, ἔφ'
 ἦν πάντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα καὶ οἱ σκοποὶ εἶναι δυνατόν νὰ ὑπα-
 χθῶσιν. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ δὲν περιορίζεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ
 τοῦλάχιστον εἰς τὴν αὐτοσυντηρησίαν καὶ ἰκανοποίη-
 σιν τάσεων καὶ ὁρμῶν, πρῶτον τὸ ὅποσον πιθανόν νὰ συμβάλῃ
 εἰς κατωτέρους μόνον βαθμοὺς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξελίξεως. Ἡ
 ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀναπτυσσομένη ψυχικὴ καὶ πνευμα-
 τικὴ ζωὴ καὶ ἐνέργεια ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς αὐτοσυν-
 τηρησίας καὶ ἔχει ὑπ' ἑσφιν ἀξίας καὶ μορφὰς μὴ περι-
 λαμβανομένας εἰς τὴν ἐννοιαν τῆς αὐτοσυντηρησίας
 καὶ ἰκανοποιήσεως ἀτομικῶν ὁρμῶν καὶ τάσεων. Ἡ
 γνῶσις λχ. ἡ ἐμβάθυνσις εἰς τὰ κατὰ τὸ σῆμα, ἡ αἰσθητικὴ
 ἀνάπτυξις καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ ὁραίου, ἡ ἐκτίμησις πρῶξεων καὶ ἡ
 ἐμβάθυνσις εἰς τὰ κατὰ ἰδεώδη τινα πολιτισμῶν, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι
 πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς αὐτοσυντηρησίας, ὡς παραδέχεται αὐτὴν ἡ βιολο-
 γία. Αὐτὸ τοῦτο, ἔφ' ὅσον ἡ συνολικὴ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ σύστασις
 δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ καθαρῶς τελεολογικὸν χαρακτήρα εἴμεθα ὑπο-
 χρεωμένοι, κατὰ τὸν Spranger, νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς ὑπερατομι-
 κὰς βίσεις τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς. Τοῦτο, διότι: 1) Τὸ ἄτομον
 θεωρεῖ πολίτημα ἀντικείμενα καὶ πράξεις, οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν αὐ-
 τοσυντηρησίαν αὐτοῦ ἔχοντα. 2) Τὸ ἄτομον πολλακίς ἐκτιμᾷ πράγματα

(*) Hoffl. Ed. v Spranger: Lebensformen.

ἄτινα κατ' ἑαυτὰ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσι, αἱ ὑποκειμενικαὶ δ' αὐταὶ ἐκτιμήσεις ἐλέγχονται ὑπὸ ὑπερατομικῆς τινος συνειδήσεως καὶ εὐρίσκεται οὕτω διὰ συμπίπτουσι πάντοτε πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀξίας. Ἡ ὑπερατομικὴ ὅμως αὕτη συνείδησις, κατὰ τὸν Spranger, δὲν συμπίπτει καὶ πρὸς τὴν λεγομένην κοινωνικὴν συνείδησιν, διότι καὶ αἱ ὁμαδικαὶ ἢ κοινωνικαὶ συνειδήσεις ἀποδίδουσι ἀξίαν πολ- λάκις εἰς σχέσεις καὶ λειτουργίας μὴ οὕσας ἀπολύτου καὶ γενικῆς σημασίας καὶ ἀξίας. Ἡ ἱστορία καὶ αἱ συμπράξεις τῶν λαῶν, ὡς καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἰδιομόρφου ἑκάσταχοῦ πολιτισμοῦ ἀποδεικνύουσι σαφῶς τοῦτο. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ ἀνωτάτη καὶ ὑπερατομικὴ ἐκείνη συνείδησις, δι' ἧς κρίνονται καὶ ἐλέγχονται, τόσον αἱ ἀτομικαὶ λειτουργίαι καὶ ἐνέργειαι, ὅσον καὶ αἱ ὁμαδικαὶ κατευθύνσεις ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ, περιλαμβάνεται, εἰς τὴν ἔννοιαν κολυσυνθέτων νόμων ἀναλλοιώτως διεπόντων τὰ τῆς ζωῆς καὶ φύσεως ἐν τῷ σύμπαντι, εἰς ἰδεῶδές τι σύμπλεγμα κανόνων (normenkomplex) ἀνεξαρτήτως τοῦ ὑποκειμένου (transsubjektiv) ὑπάρχοντος. Ἡ ἀτομικὴ ψυχικὴ καὶ πνευματικὴ ζωὴ κατὰ ταῦτα ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν, ἀπ' ἑνὸς μὲν τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος—ὑπερ πνευματικῶς, ἱστορικῶς καὶ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ ὄρον ὑπάρξεως τοῦ ἀτόμου καὶ ἀδιαφιλονίκητον πραγματικότητα—ἀπ' ἑτέρου δὲ τοῦ γενικοῦ κανονιστικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἠθικοπολιτιστικὰς κατευθύνσεις, φερούσας ὑπεράνω πάσης δεδομένης καὶ σχετικῆς ἐχούσης ἀξίαν καταστάσεως, εἰς τὸ γνήσιον καὶ ἀπόλυτον τῆς ἀξίας, ὑπεράνω τῆς ὑπαρχούσης πραγματικότητος εἰς τὸ ὅτι ἔδεινὰ γίνῃ πραγματικότης. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὡς ἐνέχουσα σημασίαν ἀλληλουχίας λειτουργιῶν, πρὸς ἣν ἀναφέρονται διάφοροι ἀξιολογικαὶ κατευθύνσεις διὰ τῆς ἐνότητος τῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ Ἐγώ. Αἱ κατευθύνσεις τῆς ἀλληλουχίας τῶν λειτουργιῶν καθορίζονται δι' εἰδικῶν κανόνων ἀναλογούντων πρὸς τὰς διαφόρους μορφὰς ἀξιών, τὸ δ' ἐμπειρικὸν ἐγὼ εὐρίσκεται οὕτω συνυφασμένον εἰς ὑπερατομικὰς μορφὰς ἀξιών, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι ἀποχωρισθῆ τοῦ αἰσθανομένου ἐγώ.

Ἡ ψυχολογία λοιπὸν ἐξ ὅλων τούτων ἐρευνᾷ τὰς κατ' ἀξίαν ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ ἀτόμου, περιγράφουσα αὐτὰς καὶ φέρουσα εἰς κατανόησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δ' αἱ τοιαῦται ἐντυπώσεις καὶ ἐνεργεῖαι ἐκδηλοῦνται εἰς ἀλληλουχίας λειτουργιῶν ὀρισμένης σημασίας, ὅπου διακρίνονται ὀρισμέναι κατευθύνσεις, διὰ τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατευ-

θύνσεων τούτων και πρὸς τὸν σκοπὸν προσδιορισμοῦ αὐτῶν γίνεται ἡ ἔρευνα και ἐμβάθυνσις εἰς τὰ κατὰ τὰς ψυχικὰς λειτουργίας. Εἶναι δὲ τοιαῦται ὁρισμένα κατευθύνσεις ἡ γνωστικὴ, ἡ αἰσθητικὴ, ἡ οἰκονομικὴ, ἡ κοινωνικὴ, ἡ πολιτικὴ και ἡ θρησκευτικὴ, ὡς προσδιορίζονται παρὰ τῆς ἐξαντικειμενικευομένης πνευματικῆς ζωῆς ἐν τῷ πολιτισμῷ και ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Ἀναχωροῦσα λοιπὸν ἡ τοιαύτη πνευματολογικὴ, ἡ ψυχολογία τῶν συνολικῶν ιδιομορφιῶν, ἀπὸ τοῦ συνόλου τῆς συστάσεως ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν ἀλληλουχίαν τῶν ἐνεργειῶν και λειτουργιῶν ἢ τὴν ἐνέργειαν πρὸς πραγματοποίησιν ἀντικειμενικῆς ἀξίας και προσπαθεῖν ἀ παραστήσῃ τὴν σύστασιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀλικὴν σύστασιν τῆς ἀντικειμενικῆς πνευματικῆς ζωῆς (κοινωνικοῦ βίου) και πρὸς τὴν ιδιομορφίαν τοῦ κανονίζοντος (ἀνωτέρας ἢ θικοπολιτιστικῆς ἀντιλήψεως) σύμπαντος. Ἡ συνολικὴ σύστασις και ιδιομορφία διακρίνεται εἰς μερικὰς συστάσεις και ιδιοτυπίας χαρακτηριστικὰς, ὅπως εἶναι τὸ γινῶσκειν, ἡ ἐνέργεια, ἡ διανόησις, ἡ βούλησις. Αἱ παραστάσεις, τὰ συναισθήματα και αἱ ἐπιθυμίαι διὰ τῶν μερικῶν τούτων συστάσεων και ιδιομορφιῶν λαμβάνουσι τὴν δέουσαν σημασίαν κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ψυχικοῦ και πνευματικοῦ βίου. Ἡ διὰ τῶν στοιχείων δ' ἐργαζομένη ψυχολογία θὰ ἐδικαιολογεῖτο μόνον ἐφ' ὅσον τὰς στοιχειώδεις λειτουργίας θὰ ἐσχέτιζε πρὸς τὰς ιδιομορφους γενικὰς ψυχικὰς και πνευματικὰς συστάσεις. Τοῦτο, διότι οἷα δῆποτε ἔρευνα πειραματικὴ και παρατήρησις, φέρει πάντως πρὸς ιδιομορφιῶν και ιδιοτυπιῶν τῆς συστάσεως, ὡς ἀπεφάνθη και τὸ ἐν Λειψίᾳ κατὰ τὸ 1923 συγκροτηθὲν ψυχολογικὸν συνέδριον, ὅπερ ὡς σκοπὸν τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας εἰς τὸ μέλλον ὥρισε τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ψυχοσύνθεσιν και τὴν πνευματικὴν ιδιοσυγκρασίαν τῆς προσωπικότητος.

Αἱ θεωρίαι τῶν W. Stern, Ed. Spranger, Litt, Koffka, J. Wagnier κλπ. ἀφορῶσι κυρίως εἰς τὴν διάκρισιν τοιούτων ιδιομορφιῶν, ὅφ' ἂς κατατάσσονται αἱ μερικαὶ και ἀτομικαὶ ιδιοτυπία. Κατ' αὐτούς, ἡ ψυχοπνευματικὴ σύστασις και ιδιοτυπία συνισταμένη εἰς τὴν ἀλληλουχίαν τῶν λειτουργιῶν παρουσιαζουσῶν ἀπείρους παραλλαγὰς κατ' ἄτομα κλπ., δύναται νὰ διακριθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς στοιχειώδεις ιδιοτυπίας, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς συνολικὰς κατωτέρας μορφῆς και ἐπὶ πλέον εἰς γενικὴν ιδιοτυπίαν ἀνωτέρας μορφῆς. Αἱ στοιχειώδεις ιδιοτυπία κατωτέρας μορφῆς ἐκδηλοῦνται

εις ἀπλῶς ψυχικὰς καὶ πνευματικὰς ἐνεργείας φερούσας πάντως τὰ γνωρίσματα τῆς γενικῆς καὶ ἀνωτέρας ιδιοτυπίας. Τοιαῦται δὲ ἀπλαῖ καὶ ιδιοτύποι ψυχικαὶ καὶ πνευματικαὶ ἐνεργεῖαι εἶναι οἱ τύποι τοῦ παριστάνει, οἱ μνημονικοὶ τύποι, οἱ βουλευτικοί, οἱ ἐποπτικοί, οἱ διανοητικοὶ κλπ. τύποι, ὡς διακρίνονται καὶ προσδιορίζονται πειραματικῶς καὶ διὰ τῆς παρατηρήσεως. Αἱ ἀπλαῖ ὅμως αὗται ιδιοτύποι ψυχοπνευματικαὶ ἐνεργεῖαι χαρακτηρίζουσι συνθέτους ἢ ὀλοκληρωτικὰς ιδιοτυπίας κατωτέρας μορφῆς, αἱ ὁποῖαι ἐκδηλοῦνται εἰς τὰς κράσεις, εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ βουλήσεις, εἰς τὴν παθητικότητα καὶ ἐνεργητικότητα, εἰς τὴν κίνησιν τῶν συναισθημάτων κλπ. Ἡ ιδιοτυπία καὶ ιδιομορφία αὕτη κáλιν διὰ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ εἶδους ἐκδηλώσεως τῶν ἀπλῶν καὶ τῶν συνθέτων ἐνεργειῶν παρουσιάζει τὴν χαρακτηρίζουσαν τὴν ὅλην προσωπικότητα γενικὴν ιδιομορφίαν ἢ ιδιοτυπίαν, ἢ ὁποῖα ἐκδηλοῦται κυρίως καθ' ὠρισμένας κατευθύνσεις εἰς τὸν βαθμὸν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀντιδράσεως, τῆς εἰσδοχῆς ἐντυπώσεων, τῆς αὐτοβουλίας, τῆς παθητικότητος καὶ τῆς ἐξαντικειμενικεύσεως ἢ ἐξυποκειμενικεύσεως. Ἡ τοιαύτη δὲ γενικὴ ιδιοτυπία ἢ ιδιομορφία ἢ χαρακτηρίζουσα γενικῶς τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν βίον κατὰ τὰς ἐκδηλώσεις αὐτοῦ καὶ ἐνεργείας ἐν τῷ διανοεῖσθαι, συναισθάνεσθαι, ἐπιθυμῆναι, βούλεσθαι καὶ πράττειν, ἀποτελεῖ τὸν γενικὸν χαρακτήρα ἢ τὸ γενικὸν γνώρισμα τῆς ὀλικῆς καὶ ιδιοτύπου ψυχικῆς συστάσεως. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἢ ἔρευνα τῶν στοιχειωδῶν ιδιοτυπιῶν μάς φέρει εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν ιδιοτυπιῶν τῶν συνθέτων ἐκδηλώσεων (ιδιοσυγκρασιῶν), ἀμφότερα δὲ ταῦτα τὰ εἶδη τῶν ιδιομορφιῶν εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ τύπου τῆς ὀλης ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς συστάσεως. Αἱ συνολικαὶ αὗται ιδιοτυπίαὶ κατόπιν, παρ' ὅλας τὰς ἐπὶ μέρους καὶ ἐπουσιώδεις παραλλαγὰς κατὰ τὰ γενικώτατα αὐτῆς γνωρίσματα, κατατάσσονται ἐπὶ τῆ βάσει τοῦ εἶδους τῆς δράσεως ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ εἰς ὠρισμένα συστήματα ἢ γενικωτάτους τύπους. Ὁ Ed. v. Spranger διακρίνει ἕξ τοιούτους γενικωτάτους τύπους, ἦτοι τὸν θεωρητικόν, τὸν οἰκονομικόν, τὸν αἰσθητικόν, τὸν κοινωνικόν, τὸν πολιτικόν καὶ τὸν θρησκευτικόν, λαμβάνων ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν τοιαύτην διάκρισιν τὰς ιδιοτυπίας ὡς πρὸς τὰς ἀποδιδόμενας σημασίας, ἀξίας καὶ ἐκτιμήσεις. Τοῦτο δὲ πάλιν, διότι κατ' αὐτόν, τὸ ιδιοτύπον σύνολον τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἡμῶν

βλου εκδηλοῦται, τόσον διὰ τῆς διανοήσεως, τῶν συναισθημάτων, ἐπιθυμιῶν καὶ τάσεων, ὅσον καὶ διὰ τῆς βουλήσεως καὶ τῶν πράξεων, εἰς τὰς ἐκτιμήσεις καὶ τὰς ἀποδόσεις ἀξίας, ὅπου ὑπὸ τὴν ἐκδηλωσιν διαφόρου ἐνδιαφέροντος κινεῖται ἀναλόγως ἢ προσσχή, κανονίζονται τὰ συναισθηματα, αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ τάσεις, προκαλοῦνται αἱ βουλήσεις καὶ αἱ πράξεις καὶ μετὰ πάντων τούτων ἔρχεται εἰς φῶς ὁ χαρακτήρ, ὡς γενικὴ προσωπικὴ ἰδιοτυπία.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τοὺς τύπους τούτους τοῦ Ed. v. Spranger, λαμβάνομεν ἕρ' ὅμην τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἕρ' ἑνὸς παραδείγματος. Ἔχομεν λ. χ. τὴν ἐπίδρασιν ἕρ' ἡμῶν ἐνὸς πρασίνου λειμῶνος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοξέως. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ τοιαύτου λειμῶνος δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐκδηλώσεις φερούσας τὸν χαρακτήρα : 1) ἀπλοῦ προσδιορισμοῦ καὶ γενικοῦ : «Πρόκειται περὶ λειμῶνος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνοξέως καὶ ὄχι περὶ φθινοπωρινοῦ», ὅπότε ὁ οὕτω διανοούμενος παρουσιάζει τὸν θεωρητικὸν τύπον, καθ' ὃν προτάσσεται πάντοτε ὁ προσδιορισμὸς τῶν γενικῶν γνωρισμάτων τοῦ φαινομένου. 2) αἰσθητικοῦ προσδιορισμοῦ, ἕρ' ὅσον εἶναι δυνατόν ὁ κατὰ τὴν ἀνοξίν πρασίνος καὶ ἀνθοστόλιστος λειμὼν νὰ προκαλέσῃ μᾶλλον τὴν ἐκτίμησιν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῶν. 3) οἰκονομικῆς ἐκτιμήσεως, ἕρ' ὅσον θ' ἀπησχάλει τινα τὸ πολὺ ἢ ὀλίγον χόρτον καὶ ἢ ἐκ ταύτου οἰκονομικὴ ἀπολαυή. 4) θρησκευτικῆς ἐξάρσεως, ἕρ' ὅσον ἐκ τοῦ λειμῶνος, μᾶλλον τῶν ἄλλων θ' ἀπησχάλει ἢ θεία μεγαλοφυΐα καὶ ἢ παντοδυναμία. 5) κοινωνικῆς σημασίας ἕρ' ὅσον ὁ περὶ οὗ πρόκειται ὡραῖος λειμὼν θὰ ἐκρίνετο ὡς κτήμι ἐνός, ἢ ὡς δυνάμενος νὰ τέρπῃ πολλούς. 6) πολιτικῆς καὶ δικαιοδικῆς ἐκτιμήσεως, ἕρ' ὅσον ὁ λειμὼν θὰ συνεχρίνετο κατὰ διαστάσεις πρὸς ἕτερον γειτονικόν, ἢ θὰ ἐκρίνετο κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Α ἢ Β προσώπου. Ἐνταῦθα ὑποτίθεται βεβαίως ὅτι διάφορα πρόσωπα κατὰ διάφορον ἕκαστον καὶ ἰδιότυπον τρόπον ἐκτιμῶσι τὰς σχέσεις τῶν ἀντικειμένων τῆς φύσεως καὶ τὰς καταστάσεις τῆς ζωῆς. Μήπως ὅμως ἀποκλείεται ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμᾷ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἢ τὴν αὐτὴν ἐπίδρασιν κατὰ δύο ἢ τρεῖς (ἂν μὴ καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρας) ἀπάρεις; Καὶ ἂν ταῦτο εἶναι ἀληθὲς καὶ δυνατόν, τότε πῶς θὰ κατατάξωμεν τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἀποκλειστικῶς εἰς τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον τὸν τύπον; Ἐπειτα ἀποκλείεται μήπως ἐκ τῶν ἕξ ὡς ἄνω τύπων νὰ ἔλθωσιν εἰς φῶς καὶ ἀνάμικτοι τύποι καὶ οὕτω νὰ σχηματισθῇ ἀπειρία πάλιν περιπτώσεων ματαιουσῶν τὸ ὄλον ἔργον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς τοιαύτης Τυπολογίας;